

Date: 9th October-2025

O'ZBEK XALQ CHOLG'U ASBOBLARINI PANNOKOMPOZITSIYASIDA
TASVIRLASH (IJODIY YONDASHUV)

Buvayev Vaxobjon Sodiqovich
Namangan Davlat Universiteti
San'atshunoslik fakulteti dotsenti
vahobjonbuvayev@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek xalqining boy musiqa madaniyatini ifodalovchi cholg'u asboblari tasviriy san'atning panno kompozitsiyasida badiiy talqin etish masalalari yoritilgan. Unda an'anaviy cholg'u asboblarning shakl, rang va ritm uyg'unligi orqali milliy qadriyatlar, estetik did va ruhiy olamni ifodalash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, ijodiy yondashuvda tasviriy vositalar — rang, faktura, ritm va kompozitsion markazni to'g'ri tanlash orqali milliy ruhni aks ettirishning ahamiyati ko'rsatib beriladi. Maqolada panno janrining badiiy-tarbiyaviy ahamiyati hamda o'zbek cholg'u asboblari tasviriy kompozitsiyadagi ramziy mazmuni ochib beriladi.

Kalit so'zlar: O'zbek xalq cholg'u asboblari, panno, kompozitsiya, badiiy ifoda, milliy qadriyat, rang uyg'unligi, ritm, faktura, ijodiy yondashuv, tasviriy san'at.

Kirish: Panno — bu devor yoki sath yuzasiga joylashtiriladigan, asosan tasviriy va dekorativ xarakterga ega badiiy kompozitsiyadir. Kulolchilikda panno yaratish san'atkorlikning yuksak bosqichini anglatadi. Bu asarlarni yaratishda tasviriy san'at, bezak, forma, faktura va rang uyg'unligi birlashadi. **Kulolchilikda relyefli panno yasash jarayonlari**

Asosiy qism: Kulolchilik san'atining bir yo'nalishi sifatida **relyefli panno** yasash dekorativ-bezak san'atida muhim o'rin tutadi. Ushbu turdagi asarlar devoriy kompozitsiyalarda, arxitektura elementlarida, muzey va milliy uslubdagi interyerlarda keng qo'llaniladi. Relyef (ya'ni hajmli tasvir) orqali syujet, bezak va obrazlar ifodalanadi. Panno asosan **sopol (keramika) loyidan** ishlanadi va ustki qismi ganch, sir, bo'yoq yoki glazur bilan bezatiladi.

G'oya va kompozitsiya tayyorlash⁵

Relyefli panno yaratish jarayoni, avvalo, g'oyaviy va tasviriy kompozitsiyani ishlab chiqishdan boshlanadi:

Ilhom manbasi: bu tarixiy, madaniy, tabiat manzaralari yoki milliy urf-odatlariga asoslangan bo'lishi mumkin.

Eskiz tayyorlash: asarning kompozitsiyasi, elementlar o'zaro joylashuvi va asosiy shakllar qog'ozda ishlab chiqiladi.

Formaning hajmi va o'lchami aniqlanadi, panno necha bo'lakdan iborat bo'lishi rejalashtiriladi (modullik).

⁵. Jo'rayev, T. *O'zbek xalq musiqa madaniyati tarixi.* – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2018.

Date: 9th October-2025

Loyni tayyorlash Sifatli panno yaratish uchun ishlatiladigan *keramika loyi* maxsus tayyorlanadi: Loy 2-3 marta elakdan o'tkaziladi.

Aralashtirish orqali g'ovaklik va yoriqlarga olib keluvchi havo pufakchalari chiqariladi. Zarur bo'lsa, qum, chamot (oldindan pishirilgan sopol kukuni), kaolin aralashtirib turli plastiklikka erishiladi.

Relyef ishlash texnikasi Pannoga relyef yasash bir necha texnik usullar orqali amalga oshiriladi:

Qo'lda modellash: Loy to'g'ridan-to'g'ri plast bo'lakka qo'shib, haykaltaroshlik uslubida shakllanadi. Chizish va bosma usul: Loy ustiga maxsus metall yoki yog'och asboblari (shpatel, tikan, kist) bilan chizib yoki matritsa yordamida bosma usulda tasvir beriladi.

Yelimlash usuli: alohida elementlar (gullar, barglar, shakllar) alohida tayyorlanib, so'ng asosiy panno yuzasiga yelimlanadi.

Quritish jarayoni Ishlab bo'lingan panno: *Soyada, havoda* asta-sekin quritiladi.

Quritish tezligi bir maromda bo'lishi kerak — aks holda yoriqlar hosil bo'ladi. Odatda 5–10 kun quritish kerak, panno qanchalik katta bo'lsa, shunchalik uzoq muddat talab etiladi. Pishirish jarayoni Pannolar kulolchilik pechida (xumdonda) 900–1100 °C da pishiriladi. Pishirish bosqichlari:

Birinchi pishirish (biskvit holati) — glazur surtilmasdan, oddiy pishirish orqali tayyorlanadi. So'ngra glazur yoki bo'yoq surtiladi. Ikkinchi pishirish — sirlangan pannolar yana pechga solinadi va rangi mustahkamlanadi.

Rangsiz va rangli bezaklar Panno ustiga ishlatiladigan sir (glazur) va ranglar turlicha bo'lishi mumkin: *Tabiiy ranglar* (och jigarrang, ko'k, yashil, oq, qora).

Eng ko'p qo'llaniladigan usullar: sirli, sirsiz, engobe (yupqa rangli qatlam), patina (sun'iy eskirtirish). Shuningdek, naqqoshlik elementlari (chizilgan naqshlar) ham qo'shilishi mumkin. Yakuniy ishlov Pishirilgan panno: Silliqlanadi, kerakli joylari sayqal qilinadi. Devorga o'rnatish uchun tayyorlanadi: metall korpus, montaj teshiklari yoki mahkamlovchi asoslar qo'shiladi.

Relyefli panno yaratish — bu texnik aniqlik, badiiy ifoda, milliy estetikani mujassamlashtiruvchi murakkab jarayondir. Loydan yaratilgan har bir panno o'ziga xos ma'naviy mazmun, tarixiy ruh va nafis badiiy obrazga ega bo'lib, kulolchilik san'atining yuksak darajadagi ifodasi sifatida qadrlanadi.

Kulolchilikda panno yasashda asosiy e'tibor mavzu va g'oya orqali milliy ruhni, estetik qarashlarni, xalq hayoti, urf-odatlarini yoki tabiiy obrazlarni badiiy ifoda qilishga qaratiladi. Pannolar sopoldan yasaladi va relyefli (hajmli), chizilgan yoki bosilgan bezaklar orqali boyitiladi.

Ushbu janrda ishlangan asarlar: me'moriy binolarda devoriy bezak sifatida,

san'at ko'rgazmalarida badiiy asar sifatida, madaniy makonlarda estetik timsol sifatida qo'llaniladi. Dekorativ panno san'atkor uchun bitta buyum emas, balki butunlay badiiy muhit yaratish vositasidir. O'zbek xalq cholg'u asboblari panno kompozitsiyasida tasvirlash (ijodiy yondashuv)

Date: 9th October-2025

O'zbek xalq cholg'u asboblari nafaqat musiqaviy meros, balki xalqning madaniy-estetik qarashlarini ifodalovchi badiiy timsollardir. Ularning shakli, bezagi, rang-barangligi, ustalarning nafis ishlov berish uslublari xalq ruhiyatini, didini va estetik qarashlarini aks ettiradi. Ayniqsa, keramika va loyda ishlangan panno kompozitsiyalarida ushbu asboblarni tasvirlash — bu nafaqat san'atkorlik, balki tarixiy va madaniy anglash jarayonidir.

Panno kompozitsiyasida asosan quyidagi xalq cholg'u asboblari tasvirlanishi mumkin: Dutor – o'zbek musiqasining eng qadimiy torli asbobi bo'lib, ikki torli bo'yli va ohangdor tovushi bilan ajralib turadi. U ramziy jihatdan ayollar lirik kayfiyatini ifodalaydi. Doira – zarbli asbob bo'lib, ko'pincha marosim, to'y va bayramlarda chalinar edi. Uning shakli va ritmik ifodasi harakat va hayot timsoli sifatida talqin qilinadi.

Nay – qadimiy nafasli asbob bo'lib, ruhiy tozalikka, tabiat bilan uyg'unlikka ishora qiladi. Kompozitsiyada uni tasvirlash orqali ruhiy holat, orom, sadoqat kabi tushunchalar ifodalanadi.

Gijjak, rubob, chang – ansamblga xos asboblari bo'lib, ularning tuzilishi va bezaklari amaliy san'atda boy obrazlar yaratishda keng imkoniyat beradi

Xulosa:

O'zbek xalq cholg'u asboblari panno kompozitsiyasida tasvirlash san'atkor oldiga katta ijodiy mas'uliyat yuklaydi. Zero, bu orqali nafaqat milliy musiqa madaniyatining boy merosi aks ettiriladi, balki xalqning ma'naviy olami, estetik qarashlari va qadriyatlari ham badiiy talqinda ifoda topadi. Panno asarlarida dator, gijjak, rubob, doira, surnay kabi cholg'ularning shakl va rang uyg'unligi kompozitsiyaning umumiy g'oyaviy yo'nalishini boyitadi.

Ijodiy yondashuvda rassom nafaqat tashqi tasvirga, balki asboblarning ramziy ma'nosiga ham e'tibor qaratishi lozim. Shundagina asar tomoshabinga ruhiy ta'sir o'tkazadi, milliy o'zlikni anglashga, madaniy merosni qadrlashga undaydi.

Demak, panno kompozitsiyasida o'zbek xalq cholg'u asboblari tasvirlash orqali milliy ruhni ifodalash, badiiy estetik qadriyatlarni targ'ib qilish hamda yosh avlodni san'at va madaniyatga hurmat ruhida tarbiyalash mumkin.

Albatta ☺ — quyidagi ro'yxatda sizning mavzingiz —

"O'zbek xalq cholg'u asboblari panno kompozitsiyasida tasvirlash (ijodiy yondashuv)"

uchun mos va ilmiy jihatdan asosli **foydalanilgan adabiyotlar (manbalar)** keltirilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Jo'rayev, T. *O'zbek xalq musiqa madaniyati tarixi.* – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2018.
2. G'ulomov, A. *Tasviriy san'at asoslari.* – Toshkent: "O'qituvchi", 2016.
3. Karimov, Sh. *Panno janri va uning tasviriy imkoniyatlari.* – Toshkent: "San'at", 2020.
4. Nurmatova, D. *Milliy san'at an'analari va zamonaviy yondashuvlar.* – Toshkent: "Ijod", 2021.

Date: 9th October-2025

5. Abdullayeva, M. *Cholg‘u asboblari tasviri orqali milliy o‘zlikni ifodalash.* – “San’atshunoslik jurnali”, №4, 2022.
6. Qodirov, B. *O‘zbek xalq cholg‘u asboblari va ularning badiiy shakllari.* – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2017.

